

בראשית א' – ב' 4

בְּרֵאשִׁית, בְּרָא
אֱלֹהִים, אֶת הַשָּׁמַיִם,
וְאֶת הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ,
הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ,

זרקור לעומק

נרטיב, מיתוס, אתוס...

أدعوك يا جون، أن تفكر فيمن قُتِلَ بالقصف العراقي مؤخرًا وأمر بقتل هؤلاء الناس لِيَا كَتُوا

אדם בצלם אלוהים?

כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ וַיִּרְדּוּ בְּדֶגֶת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ. כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים
אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם. כח
וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבִּשְׁתֶּה
וַיִּרְדּוּ בְּדֶגֶת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּת הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ. כט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל-עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ
וְאֶת-כָּל-הָעֵץ אֲשֶׁר-בּוֹ פֶּרִי-עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ. ל וּלְכָל-חַיַּת
הָאָרֶץ וּלְכָל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-
כָּל-יֵרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן. לא וַיִּרָא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲנִיחָהּ-
טוֹב מְאֹד...

אדם בצלם אלוהים?

מה זה אומר?

מה מייחד את האדם משאר הבריות (אם בכלל)?

מהן הנאמרות מכך שפני הסיפור האדם נמרא

"הצלם אלוהים"? מהי המשמעות של קביעה זו?

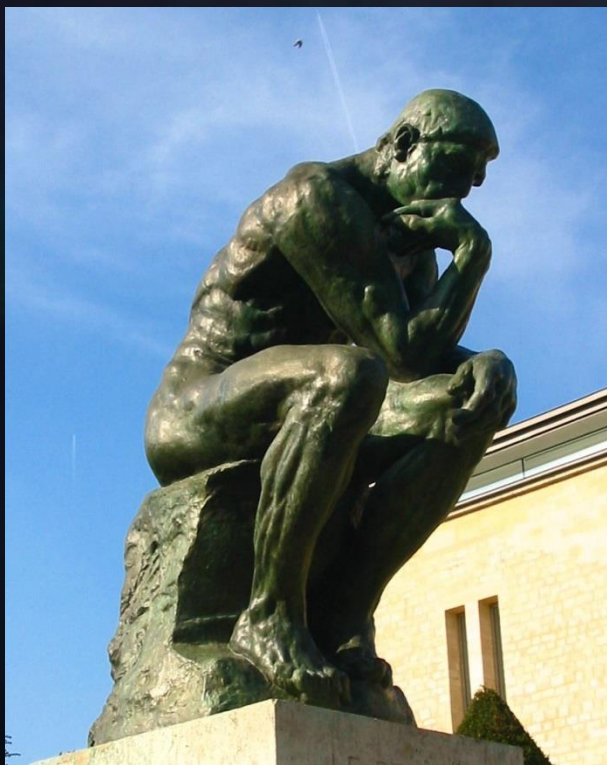
אדם כשליט העולם – רציון טוב או רציון מסוכן?

אדם בצלם אלוהים?

- "האדם הוא חי מדבר" (אריסטו)
- "בְּצִלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ – להבין ולהשכיל" (רש"י) ובדומה לכך –
"ומפני ההשגה הזו השכלית נאמר בו: בצלם אלוהים ברא אותו"
(רמב"ם)
- "כי האדם מיוחד מכל הנמצאים שהוא בעל בחירה רצונית לעשות
מה שירצה" (המהר"ל מפראג) ובדומה לכך – "בצלמנו –
הצלם האלוהי הוא הבחירה החופשית בלי טבע מכריח רק מרצון
ושכל חופשי..." (משך חכמה)
- "'בצלם אלוהים' – בעקבות אלוהים: תפקיד האדם ללכת בעקבות
אלוהים" (עמנואל לוינס)
- "וכמו שהבורא עשה בנין העולם ומוסדות הארץ, ונטיית הרקיע
ומקוה המים, כן האדם יכול לבנות, לייסד... ולזרוע ולצמוח, ולנטוע
ולעשות" (ר' שבת דונולו)

"כשהאדם כופר בצלם אלוהים שבו
ומטשטשו, אין הוא יכול לשמור זמן רב על
צלם האדם שבו, והחיה משתלטת אז עליו"
(ניקולאי ברדיאב)

שמואל הוגו ברגמן

כשאנו שואלים את עצמנו, איזו פילוסופיה סללה את הדרך
לנאציזם, נצטרך לענות: אותה פילוסופיה של המאה ה-
י"ט, אשר לימדה... לראות את האדם כמין זואולוגי,
והשתדלה לבטל את **התהום הרובצת בין האדם והחיה**.
פילוסופיה זו ניסתה להשכיח את האמת, **שהאדם נעשה**
אדם, על-ידי כך שניתק את עצמו מסדרי הטבע באמצעות
חירותו המוסרית, ובזה חדל להיות חיה. אופן-החשיבה,
אשר ראה את האדם כחיה בין חיות, איפשר את הרעיון
המטורף של גידול 'גזע' עליון ושל השמדת גזעים נמוכים
כביכול...

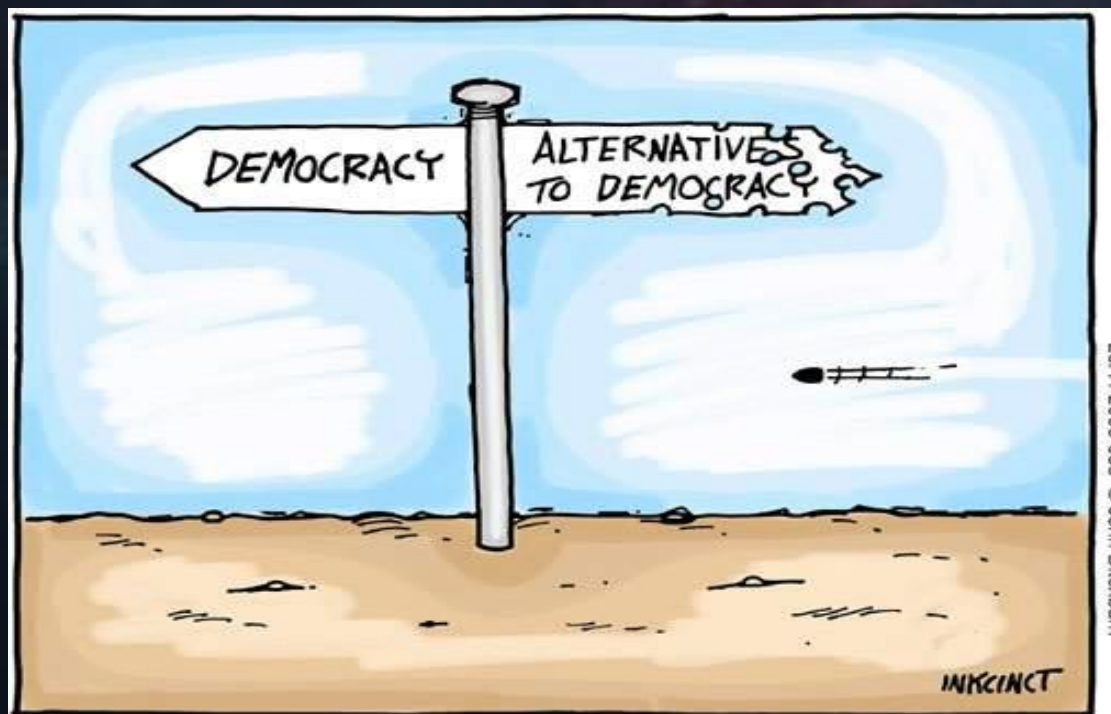
• ומה אנהנו חושבים על זה?

שמואל הוגו ברגמן

מתנגדי הדמוקרטיה סמכו, כביכול, על הביולוגיה, שתוכיח את יתרונו של גזע-האדונים לגבי גזעים אחרים... דמוקרטיה הרוצה להוכיח ש"כל בני האדם נולדים שווים..." לא תמצא סעד במדעי-הטבע. לא העובדות של הביולוגיה או הפסיכולוגיה תוכחנה את שוויונם של כל בני-האדם, אלא רק ההתעמקות הפילוסופית בשאלה: האדם – מהו?... הצמח או החיה אינם מכירים שום צו, שום שאיפה או דחיפה לקראת מטרה מעבר להם, שטרם הושגה. ואילו האדם חי מתוך הדחיפה הפנימית, דחיפת הצו המוסרי הפועם בו עד יום מותו. האדם הוא אדם באשר הוא משועבד לחובתו המוסרית, והחובה המוסרית שווה לכל בני האדם ומשווה אותם... "ואמר אלוהים: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו..." תורה זו של ספר בראשית על האדם הנברא בצלם, הוא היסוד האמיתי של הדמוקרטיה. "הלא אב אחד לכולנו, הלא אל אחד בראנו" (מלאכי ב' 10). זהו היסוד לשוויונם של כל בני האדם. תורה זו הפכה את העולם, כחומר מפוצץ אדיר... רק דמוקרטיה, שתבין את יסודה העמוק הזה, תבין את עצמה.

• ואה אנהנו חושבים עליה?

סיכום

שיר עם נקי / אהוד מנור (ביצוע – מתי כספי)

ערב יום שבת,
שעה חמש עד שש,
וכל אחד כמעט
שוב מתחדש.
בכל שבעה ימים
המקלחות שרות,
המים שוב חמים
בצינורות.

מים וסבון,
חשמל דופק שעון,
ולא עושים חשבון
עם החשבון.
מי בושם לפנים,
וחולצת שבת יפה,
וזוג של לבנים
להחלפה.

רגע של חלום
לגוף ולנשמה
כולם אומרים שלום
ומה נשמע.
אפילו גוף חורק
הוא מרגיש פתאום טרי,
וכל אחד שורק
שיר עם נקי.

פזמון: X2
שביל באמצע שביל בצד,
חפופים אחד אחד.
איזה נקיון וסדר,
איזה יופי של מצעד.

פזמון X2
שביל באמצע שביל
בצד...

פזמון X2
שביל באמצע שביל
בצד...

שבת – נזר הבריאה? בראשית ב' 1-3

א וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל-עֲבָאִם.

ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מְכָל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה.

ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי
וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְכָל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

שבת – נזר הבריאה?

• מהי שבת בשבילכם?

• האם יש בעיניכם חשיבות
לשבת? אם כן – מהי?

• האם החברה יכולה להתקיים
ללא יום מנוחה שבועי? אילו
מן חברה לו תהיה?

• מדוע רציון השבת הוא רציון
מהפכני (בייחוד ביחס
לנורמות של העולם העתיק)?

השבת - בנימין יוגב (בוג'ה)

כאשר ההיסטוריון הרומי טאקיטוס כתב, במאה הראשון לספירה, על קדמוניות היהודים ומידותיהם, הוא התייחס לשבת וקבע: **"יש אומרים שהחליטו לבלות כל יום שביעי במנוחה כיוון שהיום הביא קץ ליגיעותיהם.אחר כך נפתה ליבם על ידי הבטלה והועידו לעצלות גם את השנה השביעית..."** (שנת שמיטה).

האם יתכן שמה שבהרגשתנו היא אחת המתנות הנפלאות ביותר שהעניק העם היהודי לאנושות – השבת כיום מנוחה – הביא לכה הרבה בוז ולעג אצל טאקיטוס והוגים אחרים ביוון וברומי?

נדמה לי שהסיבה לכך נעוצה בהגדרת השבת בעשר הדברות כפי שמופיעה בספר שמות פרק כ': **זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ [...]** **לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ, וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ.**

חברה שהייתה מבוססת על עבודת עבדים יום יום מבוקר עד ערב, מראשית השבוע והחודש עד אחריתם ומראשית השנה ועד סופה ללא כל פסק זמן, אינה מקבלת את הרעיון שכל בני האדם באשר הם, בן-החורין והעבד, הגבר והאשה והגר, זכאים כל ששה ימים ליום חופש ומנוחה ואי-עשיית מלאכה.

הצהרה כמו הדיבר על השבת בעשרת הדברות, בעולם הקדום, היא דבר שאי אפשר לתאר את עוצמתו.

אפילו חז"ל היו ערים לתחושה של עמי העולם בנושא השבת והחגים. במדרש חז"לי נפלא על מגילת אסתר, מנסה המן לשכנע את אחשוורוש להשמיד את העם היהודי. אחד מטיעונו הוא: **"ואת דתי המלך אינם עושים" שמוציאים כל שנה בשה"י פה"י (שבת היום, פסח היום).** אם מבקשים מיהודי לעשות משהו אומר הוא: **שבת הוא, חג הוא, ואין עושה עבודת המלך.** המן מונה את כל חגי ישראל: **כל ששה ימים שבת. חג המצות, שבועות, סוכות, ראש השנה, יום כיפור...** כלומר גם חז"ל בני התקופה ראו את המתרחש סביבם, את האיבה והלעג של האומות למתנת השבת והחגים.

שנים הרבה עברו מאז. זכינו להקים מדינה ולהחזיר את העם היהודי לארצו. **בשנות הגלות הארוכות ועד ימינו במציאות היהודית בגולה, לא הייתה ליהודי כל בעיה עם השבת. ההחלטה הייתה של כל יחיד, של כל אינדיבידואל. מסביבו העולם כמנהגו נוהג בשבת.** (בהרבה ארצות ועמים אומץ יום מנוחה שבועי ביום ראשון).

פעם ראשונה בהיסטוריה החדשה של עמנו עלינו להחליט יחדיו איזו שבת תהיה במדינת ישראל כולה בכל אחד מישוביה. האם חצי עם יקנה בקניון וחצי עם ימכור בקניון או **יהיה זה יום שונה ומיוחד?** איני יודע אם יש פתרון מוחלט. **האם כל הארץ "בני ברק" או "מאה שערים" – ודאי שלא. האם אפשר למצוא מכנה משותף שבילוי ובידור ותחבורה ציבורית מסוימת יהיו בשבת ביום המנוחה, ומסחר כמעט שלא?** העובד, המעביד והצרכן ינוחו יום אחד בשבוע. המנוחה, כל אחד בדרכו ובנטיית חייו. **אולם במרכז היום: אי עבודה, מנוחה לכל בן אנוש.** לישראל הותיק, לעובד הזר, לעולה החדשה, לכולם!

וכך קובע במאמר על השבת משה גליקסון (1939-1978),
מנהיג ציוני ועיתונאי, עורך עיתון "הארץ" ומתרגם:

מצוות השבת בספר דברים בפרק ה', בעשר הדברות
מנומקת במילים: "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך, וזכרת כי
עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלוהיך משם ביד חזקה
ובזרוע נטויה על כן צווך ה' אלוהיך לעשות את השבת".
מצוות השבת ... מנומקת כאן ... במוטיב **הסוציאלי** הברור.
כאן נעשתה השבת **יסוד מוסד לסוציאליזם המוסרי**. זה
סמל וערובה **לשוויון בני אדם**! השבת היא סמל הטוב,
המוסרי המשפט והצדקה. הוא בעל אופי **אוניברסאלי** –
אנושי.

ואני מוסיף וקובע:

האם יכולים אנו בקלות לוותר על מתנה נפלאה זו!?

לסיכום

עם איזו תובנות אנו
יוצאים מהשיעורים על
בראשית פרק א' (וועלט
הפסוקים הראשונים של פרק ב')?
מה אנו לוקחים אתנו
מהשיעורים הללו?

סיכום

